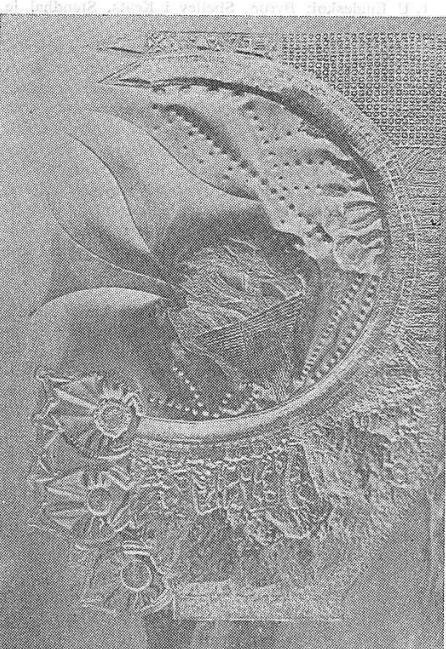

Miodrag Pavlović institucijski član na
Mihajlovićevu pozivu došao bio je opozna
mojstrovine na kojima slijedeča riječ
je: "Razvijen je bio učesnik omladinskih izložbi
čiji je objektivno bio izuzet učinkovit i bio je jedan od
najboljih učesnika na svim izložbama".

METALNE SLIKE LJUBE RAJČEVIĆA

Likove na aluminijskim folijama, Rajčević* ne slika bojom, on ne dodaje metalu nikakav drugi materijal, u velikoj uzdržanoći sredstava dodaje otporu metala samu ubod svoje igle, rad dleta. Izgleda kao da obrađuje metal nadzvukom. Ako to liči na plitki reljef, ipak nije u pitanju kujundžijski zanat, reč je o slikarstvu bez boje, o likovima srebrnastim i crnim, o paleti koja kuca kao čekić.

Ako se slikarstvo gesta nazivalo slikanje sa prospipanjem i štrcanjem boje direktno iz tube, onda je ovo slikanje direktno iz zgloba, mišićnom snagom, slikanje gde se gruba mišićna sila uliva u tamani i maštoviti vrh čiode i čavla. Boja je apstrahovana. Ali, nije reč o zamjeni slike crtežom, jer metalna pozadina koja zrači i ogleda daje vibraciju i punoču tom likovnom prostoru, tako da slikarski deo ove slike postaje deo rukom nedodirnut, ali ozleđen i probuđen ubodom, ljučanjem.

Biranje metala, aluminijske folije, kao slikarske pozadine, smela je odluka i nosi, već na prvi pogled, nešto antiromantično. Boja je napuštena kao medijum jednog strogog senzibiliteta, uzaludnog rafinmana, i sentimenta za koji više nismo spremni, osim u retkim trenucima. To tako izgleda samo na prvi pogled: da Rajčevića je, zapravo, najvažniji susret sa metalom, susret svakodnevnim našeg osnovnog, epidermalnog senzibiliteta sa tvrdinom i hladnoćom te sirovine, koja se tako dalekosežno uvukla u predmete oko nas. Po tome je Rajčević blizak onim orijentacijama u modernoj umetnosti koje prihvataju estetske posledice industrijskog determinisanja naše okoline i traže uzajamna prilagođavanja čovjeka i industrijskog predmeta koji ga zatrjava. Međutim, on ne teži prihvatanju mehaničkog ili geometrijskog uokviravanja naših vidika: Rajčević unosi u metal, nameće metalu naš elementarni, nepravilni pulsacioni, biološki senzibilitet. Tako nastaje napetost između metalne podlage i nepredvidljivog crteža što kulja iz živilih prstiju kao pobuna protiv metalne glatkote i nemušnosti industrijski proizvedene ploče. Rajčević napada tu ploču i traži od nje da odjekuje drukčijim glasom nego što smo navikli da je vidimo na ulici, u stanu, u izložima, u fabriči.

Ali taj napad blag je i dovitljiv, metalni list se ne seče, on prima na sebe ubode, kao da prisustvujemo tetoviranju neke metalne kože, — odnos prema materijalu je arhaičan, i na tom arhaičnom odnosu materijala i pristaju nastaju ne samo iznenadenja, nego i obostrana privlačenja i mogući putevi pomirenja.

Tetoviranje metala kao da ispunjava metal ponosom, a on užvrati umerenom spremnošću da bude pripitomljen: on prihvata diskretne linije, bolje i radije ih čuva nego velike plikove i peščane nanose na svojoj površini. Poštovanje svoje glatke površine užvrati time što ne ostaje bezbojan i besjajan, on upija u sebe polusvetlosti, boje i oblike iz svoje okoline i slaže ih u jedan red predviđen osnovnom urezanošću svoje table. Kao da se neke podvodne boje provlače kroz ove neobojene slike, zadovoljne igrom slučaja, spremne da povremeno izrone prema gledaocu. Prisustvo nekog pred slikom postaje mogućnost bojenog razlaganja ove pripitomljene metalne površine.

To metalno slikarstvo nije figurativno, jer nema cilj koji bi bio nalik figuri. Ono ne može imati neki vizuelni cilj koji bi se u drugoj tehnički bolje ostvario. Zato se kreće u malom raspunu između materijala i nerv-

nih vršaka: pred pljosnatom površinom metala spletom našeg senzibiliteta spljoštavaju se i priljubljuju kao mahovina na kamenu, penju se kao pušavica. Svet ovih oblika mora da ostane na nivou prvočitosti: na nivou prvočitosti nadražaja našeg prsta i oka, i na prvočitnom nadražaju samog materijala. Ova umetnost ne traži da se usavršava ili razvija, ona samo može da se obogaćuje i ponovo svodi na prvočitnu pomenutog odnosa.

Na slikama Rajčevićevim vidi se kako se on vraća početku, oseća se da se ne može opredeljivati za jedan svesno definisan stil. Izgleda da Rajčević misli da i koža ima svoju podsvest i u tome je, po svoj prilici, u pravu. On pušta tu kožinu podsvest da traži sebe po tačkama, usecima i neravninama metalne površine. Faktor kulture, sećanja, naučenih oblika, ovde je zainteresovan na minimum. Ako se i pojavi, dolazi iz oka, ne iz kože. U tom slučaju više je i zanimljivije što elementarni kožni senzibilitet može da ponudi oku, od onog što može da ponudi našem elementarnom senzibilitetu.

Ovi oblici ne pripadaju ni apstraktnoj, nefigurativnoj umetnosti. Apstrakcija podrazumeva neki sistem, međutim ovaj likovni pohod ne smera sistemu: on drži otvorenu skalu naših osećaja i stalnu mogućnost polaska od samog početka, od prve senzacije, od osnovnog stupnja fenomenološke redukcije.

Ni apstraktna, ni figurativna, ova umetnost naseljena je oblicima kojima samo jedan korak nedostaje da postanu raspoznatljivi predmeti. Volimo ovu borbu tačaka i linija za svoj oblik, to rastenje nečega što sagledavamo u jednoj fazi koja prethodi rođenju, a tražimo i osnovni katalog asocijacija dok se one u nama redaju. Postoji li taj katalog za ove slobodne forme, za ovu embriološku jednostavnost koja bi se mogla, u daljem definisanju, uputiti u nekoliko raznih pravaca?

Ne znam treba li reći da smatram da je vegetativna imaginacija podsvesno izvorište za ta bića koja pred nama izrastaju na metalu. Ili je bolje kazati da je njihova ubičenost takva da je na nivou vegetalnih, biljnih oblika? U svakom slučaju, na metalnim površinama Rajčevićevim rasipa se semenje, ono se slaze u brazde, obrazuje grupe koje mogu da stvore utisak kaligrafije. Kaligrafije semena. Prskaju pupoljci, razgranava se korenje, nazire se list, kora od drveta zabriđi nam pod rukom. Gledajući te slike, osećamo se pomalo kao kod nekog baštovanja. Ponekad se baštovan pretvara u zemljomeru i on nam svoju baštu pokazuje iz daljine, u prostoru, raspoređenu po brazdama. Zatim se utisci preobražavaju i čini nam se da gledamo razne neobične organe po hijeratičnom nacrtu. Kao da gledamo uspomene augura koji je čitao sudbinu po rasporedu organa u raspoređenim utrobama svetih životinja. Vegetativni oblici postaju oblici organa, kôd tumačenja se menjaju.

Ili ostajem između dva kôda, neopredeleni, fiksirani u labilnoj ravnoteži samog pretvaranja, jedne interpretacije u drugu, i natrag. Opipljivost ovih oblika-povoda iščili, u nama se pojača utisak ogledala, pred kojima stojimo nejasno očrtani. Između naša dva lika, ne zna se koji se u kome odsijava. Spoljašnji prostor zatvoren u kruženju između sebe i sebe, postaje unutrašnji prostor po kome lutaju senke. Iskrasavaju crni obrisi kao trunje u oku, kao mušica u ciliibaru. Metalna slika postala je naš psihički intersticijum. Oblici se urezuju u nas same onako kako su bili urezani u metal, njihovo značenje postaje još zagonetnije.

No lud nagon za igrom, koji se probija kroz ove tvorevine, oslobađa nas nalogu da razne filozofske implikacije dovodimo do kraja. Te slike su oklopi u kojima su igre, naivne, radosne, sa dalekom prisrenom straha. Čovek se oklopio slikama, oklopio je svoje telo, obukao svoje organe u metal, i pokazuje nam pozorište senki. U njemu metal čez za prolaznošću, a živa senka za tvrdinom.

* Izložba nedavno održana u Galeriji Grafičkog kolektiva, Beograd.